

Az adatbázisok jogi védelme az Európai Unióban

VRANYECZ Tünde

Bevezetés

Az információszolgáltatás jogi feltételeinek vizsgálata azon túl, hogy időszerű, a téma képlékenysége miatt igényli a tisztázó elemzést, különösen egy olyan kultúrkörben, ahol a tárgyhoz kapcsolódó bírói gyakorlat nem bír hosszú múlttal.

Az információgazdaságban két ellentétes érdekszféra játszik hangsúlyos szerepet: egyfelől a nyilvánosság részéről megfogalmazódó elvárások az információhoz való minél gyorsabb és szabadabb hozzáférésről, másfelől a kontroll megtartása azok részéről, akik gazdasági előnszerzés céljából az adatokat felügyeletük alá kívánják vonni. Szerephez jut még az a politika is, amely az újabb információs termékek előállításában az alkotók jogi védelmét ösztönző erőnek tartja. Európa közös gazdasági térséggé válásának alapfeltétele az *egységes jogkezelés megteremtése*, bár a „pápirforma” alkalmazásától a gyakorlat még nem lesz egységes, különösen, ha a hagyományok erősen különböznek.

E játéktér középpontjában az információ áll. A könyvtárak – az információszolgáltatás alapintézményei – számára létfontosságú annak a keskeny

mezsgyének a megtalálása, amely kijelöli számukra a követendő utat. Működésük szempontjából előnyösebb, ha nem túlszabályozott az információhoz való hozzáférés. Mindazonáltal mivel az adatok feldolgozása, rendszerezése, kereshetősége hatékonyabbá teszi a könyvtárak működését, a könyvtárak érdekeiket is védik azok a törvények, melyek ösztönzik az adatbázisok létrehozására fordított befektetéseket.

A tanulmány központi kérdése az adatbázis-előállítók védelmének jogi szabályozása, a felhasználók lehetőségei és annak az értelmező gyakorlatnak a kényes pontjai, mely Európában éppen kialakulóban van.

Az európai szerzői jog és a vonatkozó nemzetközi egyezmények

A szerzők, patrónusok és a művek tulajdonosai évszázadok óta keresték a lehetőségét, hogyan kontrollálhatnák a művek másolatainak a használatát. Az engedély nélküli másolatkészítés megakadályozására a hozzáférés korlátozása megfelelő eszköznek bizonyult. Ugyanakkor a technika térnyerésével és az emberi jogok fejlődésével egy más irányú tendencia is megfigyelhető, mely elvezet az információs társadalom deklarált céljához, az információhoz való minél gyorsabb, egyszerűbb és korlátlan hozzáféréshez, vagyis az információ szabad áramlásához. Napjaink szerzői jogi törvénykezése ezt a feloldhatatlannak tűnő ellentétet próbálja kezelni.

A szerzői jogi törvények egy gondolat vagy információ megnyilvánulásának egyedi módját, fizikai kifejeződési formáját védik. A jogszabályok nem terjednek ki a tulajdonképpeni gondolatokra, fogalmakra, tényekre, stílusokra vagy technikákra, melyek a szerzői jog által védett művekben megtestesülnek, csak azt az egyedi megfogalmazást védik, amely az eredeti műben szerepel. Az adatbázisok esetében is a rendszerezés és/vagy válogatás módja védett, nem maguk az adatok.

A szerzői jogi szabályozás a vagyoni és szemé-

lyi viszonyokat rendezi, e tekintetben tehát a szerző vagyoni jogai alapján részesedik abban a védelemben, mely a tulajdon oltalmát biztosító rendelkezésekből következik. Személyi jogként az általános személyiségi jogokhoz tartozik, így az emberi méltóság védelmének sajátos vonzata. Egyszersmind célja az alkotás ösztönzése, feladata a köz- és magánérdek egyensúlyának megteremtése, az oktatás, a művelődés, a tudományos kutatás és az információhoz jutás biztosítása.

Mindmáig vita folyik arról, hogy a szerzői jogot tulajdonjognak vagy morális jognak kell-e tekinteni. Sokan érvelnek úgy, hogy a copyright nem kizárólag azért van, hogy korlátozza a kívülálló felet, és hogy a „negatív jog” ellentmond a jogalkotás azon szándékának, hogy újabb művek megalkotására bátorítsa az alkotókat, és erősítse a nyilvános szférát.

Az elmúlt években a szerzői jogi gyakorlatban egyfajta hangsúlyeltolódás volt érzékelhető a szigorú szerzői tulajdoni szemlélet irányából a felhasználók jogainak nyomatékosabb érvényesítése felé.¹

A mostani értelemben vett első szerzői jogi törvényt (*Statute of Anne*) 1709-ben iktatták be Angliában. A világ első copyright jogszabálya exkluzív jogot biztosított a szerzőknek, és bevezette a nyomtatott művek felhasználóinak védelmét, biztosítva, hogy a kiadók ne szabályozhassák a felhasználást az eladás után. Anna rendelete két új fogalmat vezetett be: a szerző a *copyright* tulajdonosa, valamint rögzítette a kiadott művek *védelmének* terminusát. Ezzel a törvénnyel kezdődött el a kiadók függetlenné válása politikai szempontból.

Az ezt követő copyright törvények bevezették más típusú művek szerzői jogi védelmét is, és kiszélesítették a védelem fogalmát. A kontinentális Európa szerzői jogi hagyományának gyökerei a francia forradalomig, a szerzők és feltalálók jogainak nyilatkozatáig nyúlnak vissza.

1875-ben Angliában parlamenti vizsgálóbizottsági javaslat született a szerzői jogi törvény bővítésére, melynek tartalma a következő volt: alá kell írni egy bilaterális szerzői jogi egyezményt

Amerikával, hogy kölcsönös védelemben részesítsék az angol és amerikai szerzőket. A *Berni Egyezmény* (1886)² volt az első államközi szerzői jogi szabályozás, amely eltörölte a külföldi munkák jegyzékbe iktatásának kötelezettségét és bevezette az importálás, valamint a fordítás kizárólagos jogát. Azzal, hogy a művet rögzítették (írásban vagy más fizikai hordozón), szerzője automatikusan rendelkezett az összes kizárólagos joggal fölötté és minden származtatott munka fölött, hacsak nem mondott le (vagy ameddig nem mondott le) explicite róla, vagy ha nem járt le a szerzői jog hatálya. Az angol szerzői jogot ezáltal kiterjesztették az angol gyarmatokon készült művekre is. A Berni Egyezménynek köszönhetően minden szerződő állam elismerte a másik nemzet által létrehozott alkotás szerzői jogát, és ez minden műre érvényes volt előzetes jegyzékbe vétel nélkül.

Témánk szempontjából kiemelkedően fontos az *1971. évi módosítás*, mert az átdolgozott szöveg rendelkezik az *adatbázisok szerzői jogi védelméről*. Eme jogszabály 2. cikkének (5) bekezdése leszögezi, hogy „*az irodalmi vagy művészeti műveknek az anyag kiválasztása vagy elrendezése folytán szellemi alkotásnak minősülő gyűjteményei [...] a gyűjtemény részét alkotó egyes művek szerzőit megillető jogok sérelme nélkül a jellegüknél fogva részesülnek védelemben.*”³

Ezután még többször módosították a Berni Egyezményt, ez tehát az Európai Unió jelenlegi szerzői jogi szabályozásának alapja. Eddig 157 ország írta alá (köztük Magyarország is). Megjegyezhető, hogy a szerzői jogi védelem kapcsán merült fel először az adatbázisok önálló védelmének kérdése. Kezdetben új műtípusként a szerzői jogi törvények keretében kapott helyet, de az értelmezés nehézségei, az alkalmazás során felmerülő kérdések 1996-ban önálló irányelv megszületéséhez vezettek, melyet az európai uniós tagállamoknak 1998. január 1-jéig kellett nemzeti jogrendszerükbe illeszteni.

A WIPO (World Intellectual Property Organization = Szellemi Tulajdon Világszervezete)

tagjai által 1961. október 26-án elfogadott *Római Egyezmény (1961)*⁴ kibővítette a szerzői jogi védelem fogalmát, és először a copyright történetében nemcsak egy mű szerzőjére vonatkoztatta, hanem a szellemi termék egyedi, fizikai megjelenítésének (például egy hangkazetta vagy egy DVD) létrehozójára, tulajdonosára is. Az államok annak tudatában szövegezték meg az egyezményt, hogy az új technológia révén könnyebb és olcsóbb lett a hang- és képanyagok másolása.

A korábbi jogszabályok kizárólag a nyomtatott művekre vonatkoztak. Ez az egyezmény azonban amellet, hogy bevezetett új műfajtaikat, olyan új fogalmakat is értelmezett, mint amilyen a magánhasználat, a rövid szemelvények használata aktuális események tudósításának vonatkozásában, a kizárólag tudományos kutatás vagy oktatás céljából való használat stb., és a kereskedelmi célból kiadott hangfelvételek nyilvánosságához való közvetítéséért az előadó-művészek és a hangfelvétel-előállítók javára díjigényt ismert el. Voltaképpen ez az egyezmény a szerzői joggal szomszédos jogok nemzetközi együttműködésének alapdokumentuma.

A *TRIPS* Egyezmény (1994)* a szellemi tulajdon szabályozási formáinak minimum-szabványának tekinthető a Világkereskedelmi Szervezet tagállamainak jogi rendszerein belül. A szellemi tulajdon mindkét területére kiterjed, mind a szerzői jogra, mind az iparjogvédelemre. A szellemi tulajdon védelmére vonatkozó közös, általános alapelveket fogalmaz meg.

Az információs társadalom kialakulásának egyenes következménye egy új jogszabály, a *WIPO Szerzői Jogi Szerződése (1996)*. Kritikaként fogalmazható meg, hogy mindig egy lépéssel a technológiai fejlődés mögött jár, mindig a gyakorlat kényszeríti ki továbbgondolását. Kimondja, hogy a számítógépes programokat ugyanúgy kell védeni, mint az irodalmi alkotásokat, valamint az adatbázisok elemeinek válogatottságát és rendezettségét szintén be kell kapcsolni a védelmi körbe. A szerződés értelmében a szerzők

* TRIPS = Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights (kereskedelmi vonatkozású szellemi tulajdoni jogok)

rendelkeznek műveik kölcsönzési és terjesztési jogával, melyet a Berni Egyezmény nem foglalt magában. Ugyanakkor megtiltotta a műszaki intézkedések alkalmazását.

Az adatbázisok története

Az adatbázis-irányelv ismertetése előtt érdemes áttekinteni az adatbázisok történetét. Az adatbázis fogalmát először egy 1963 júniusában Amerikában tartott szimpóziumon használták, melyet a Rendszerfejlesztési Társaság szervezett *A számítógép-központú adatbázisok fejlesztése és menedzmentje* címmel. A fogalom Európában az 1970-es évek elején terjedt el.

Az első adatbázis-menedzment-rendszert 1960-ban dolgozták ki. A terület egyik első képviselője *Charles Bachman* volt, aki korai írásaiban az új, közvetlen elérésű tárolóeszközök hatékonyságának növelését tűzte ki céljául. Addig az adatfeldolgozás lyukszalagon (lyukkártyán) vagy mágnesszalagon (mágneskártyán) történt. A következő jelentős teoretikus lépés a funkcionális adatmodell kidolgozása volt, amely eltekintve néhány speciális területtől, mint a genetika, molekuláris biológia stb., nem keltett nagyobb visszhangot. A 90-es években a figyelem az objektum-orientált rendszerek felé fordult. Ezek olyan területeken értek el sikereket, ahol összetettebb adatokkal kellett operálni, mint amelyekkel a relációs rendszerek megbirkóztak; például a térinformatikában, a műszaki, illetőleg multimédiás adatokkal dolgozó adatbázisok esetében stb. A 2000. év legfontosabb lépése a fejlesztés terén az XML jelölő nyelv kidolgozása volt.

Az adatbázisokról szóló jogszabályok

Az adatbázisok szerzői jogi védelmét az Európai Parlament és Tanács *96/9/EK irányelve az adatbázisok jogi védelméről* hangolta össze európai

uniós szinten, és ugyanakkor bevezette a *sui generis jog* fogalmát. Ez volt az a lépés, amely megnyitotta az utat a szerzői jogi harmonizáció második generációjá⁵ előtt. A 96/9/EK irányelv bevezetése előtt a kritikusok a korábbi szerzői jogi jogszabályokat elavultnak tekintették, és az információs társadalom működése hátráltatójának vélték, mivel szerintük akadályozta az információhoz és az úgynevezett tartalomhoz való szabad hozzáférést. Ezen megfontolások első következménye volt az adatbázis-irányelv elfogadása, majd elvezetett az információs társadalomban érvényesülő szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak összehangolásáról szóló 2001/29/EK irányelv megfogalmazásához, amelyet *Infosoc irányelv*nek is neveznek.

A *2001/29/EK irányelv (INFOSOC)* próbálta orvosolni az európai uniós jogi keretrendszer (*acquis communautaire*) hiányosságait, és kitölteni azokat a réseket, amelyek a technológia fejlődése, az új műtípusok, a gazdasági hasznosítás új formái révén keletkeztek.

A szerzői jogi szabályozásnak az a célja, hogy ösztönözze a szellemi alkotást, megbecsülje, megóvja a nemzeti, európai és az egyetemes kultúra értékeit. Ugyanakkor „*könnyen belátható, hogy a 'szellemi alkotás ösztönzése', a 'nemzeti és az egyetemes kultúra értékeinek megóvása' mint a szerzői jog célja, nem kizárólag a szerző vagyoni vagy személyhez fűződő jogainak biztosításával érhetőek el. A törvény maga mondja ki, hogy egyensúlyt kell teremteni és fenntartani a szerzők és más jogosultak, valamint a felhasználók és a széles közönség érdekei között, ám arra nem utal, hogy mi az az átfogó jog, amely minden oldal érdekeit ötvöznél, vagy léteznek-e más alkotmányos jogok, amelyekből a többi érdekelt jogai is levezethetők lennének.*”⁶ A szerzői jog önmagában nem akadály a szabad versenynek, de gyakorlásának módja gátolhatja azt.

Az adatbázisok jogi védelmének logikája

Az adatbázisok önálló jogi szabályozását az a felismerés hozta létre, hogy a szerzői jog önmagában nem alkalmas az ilyen típusú gyűjtemények hatékony védelmére. Ugyanis azok az adattárak, amelyek nem tesznek eleget az eredetiség követelményének, nem érik el az alkotás minimális szintjét, így milyen értelemben védhetők? Az „orcád verítéke”-vitákra 15 éven át keresték a választ, amikor elkezdődtek az adatbázis-irányelv háttérmunkái. Végül a sui generis jog védelme alá vonta az adatbázis-készítő befektetett energiáját, pénzét, jártasságát, ennek azonban jelentősnek kellett lennie.

Az adatbázis-irányelv gyakorlatilag az ún. *Feist-ítéletben*⁷ gyökerezik, formális gyökereit pedig az Európai Bizottság 1988-as *Zöld könyv a szerzői jogról és a technológia kihívásáról* című anyagának felvetéseiben találja meg. Nem okozott meglepetést, hogy a számítógépes programok védelméről szóló fejezet örvendett a legnagyobb népszerűségnek, de az adatbázisok védelmének szentelt külön fejezet egyelőre mellőzött maradt.

Ebben az anyagban végre elméleti, általánosító formába öntötték a korábbi bírói tapasztalatokat, azaz hogy a copyright inadekvát az adatbázis-előállítók védelme szempontjából. Próbaképpen indítványozták a szerzői jog kiterjesztését olyan típusú adatbázisokra is, amelyek tartalmát nem védte a copyright. Az ötlet méltánytalanul észrevétlen maradt.

1992-ben nyújtották be az első előterjesztést, azonban viszonylag hosszú idő után, csak 1995-ben fogadták el a 96/9/EK irányelvet, melyet 1996. március 11-én iktattak be. A preambulumban szerint az egyik leghangsúlyozottabb indoka az irányelv elfogadásának, hogy a közösségen belül meg kell szüntetni az országok eltérő jogi védelméből eredő és a belső piac működésére gyakorolt negatív kihatásokat. Előljáróban azonban meg kell jegyezni, hogy az irányelv bizonyos kérdéseket nem tisztáz; ezekben az esetekben

az alkalmazó országra van bízva a döntés. Szép számmal akadnak tisztázatlanul hagyott fogalmak, általánosan körüljárt témakörök, és így a bírói gyakorlattól függ, hogy milyen irányba hajlik majd a döntés során, tehát a különbség véglegesen nem szüntethető meg. Szintén az indokok között szerepel az egyik leggyakoribb visszaélés kezelhetetlensége a copyright alapján: a digitális rögzítési technika lehetővé teszi, hogy az adatbázis teljes tartalmát elektronikus úton kimásolják, egy más elv szerint állítsák össze, így az elrendezésen fennálló szerzői jogot nem sértve csekély erőfeszítéssel védett művet hozzanak létre.

A sui generis védelem tartalmának pontosítása, a gyakorlatba ültetés megkönnyítése érdekében 2004 nyarán közösségi szinten két fejlemény történt. Az egyik az Európai Bizottság 2004. július 19-én nyilvánosságra hozott munkanyaga,⁸ amelyben megpróbálták feloldani az eddig megalkotott irányelvek közötti következetlenségeket. Tehát nem az egyes irányelvekben található bizonytalanabb mezsgyék vonalán haladtak, hanem közöttük próbáltak összhangot teremteni. Tisztázásra kerültek bizonyos fogalmi homályosságok, pontatlanságok, górcső alá vették a kivételek és a korlátozások kérdéskörét.

A másik fejlemény az adatbázis-irányelv rendelkezéseinek gyakorlatba ültetése, fogalmainak értelmezési problémái kapcsán vált szükségessé. Négy jogeset előzetes döntéshozatali eljárásának következményeit, az ezekről szóló véleményét foglalta össze az Európai Bíróság főtanácsnok egy 2004. június 8-án nyilvánosságra hozott anyagban.⁹

Ugyanebben az évben adták közre az EADP¹⁰ elemzését a szerzői és szomszédos jogok európai uniós jogrendszerekben való helyzetéről.

Maurer; M. S. szavaival elmondhatjuk, hogy néhány évtől eltekintve az adatbázisok jogi védelméhez összességében úgy viszonyultak a 20. században, mint egy olyan korcs kutyához, amelyet senki nem akar felébreszteni.¹¹

Az adatbázis-irányelv szemantikája

Vonatkozási kör

Az irányelv a „*bármilyen formában létrehozott adatbázisok jogi védelméről szól*” (1. cikk (1) bek.). Az eredeti előterjesztéstől eltérően a jogszabály nem pusztán az elektronikus adatbázisokat védi, hanem a nyomdai úton előállítottakat is, mint például a telefonkönyvek vagy a kevert adatbázisok, melyek mikrofilmet alkalmaznak. A megkülönböztetés gyakorlatilag értelmét veszítette, amikor olyan eszközök állnak rendelkezésre, melyekkel papírformájú művekből is könnyen digitális változatok állíthatók elő.

Az adatbázis fogalmának körülhatárolása az irányelv szerint: „*az önálló művek, adatok vagy egyéb tartalmi elemek valamely rendszer vagy módszer szerint elrendezett gyűjteménye, amelynek elemeihez elektronikus eszközökkel vagy bármely más módon egyedileg hozzá lehet férni*” (1. cikk (2) bek.). Az adatok pusztán gyűjteménye tehát nem adattár, azoknak valamilyen rendezettsége elengedhetetlen feltétel. Ilyen értelemben akár egy enciklopédia, multimédiás CD vagy egy antológia is adatbázisnak minősülhet, sőt bármilyen tartalmi elem, adat vagy információ logikailag rendezett tára lehet adatbázis. A magyarázó memorandum szerint az adatbázis tartalmi elemének az információt kell tekinteni, a fogalom legtágabb értelmében. Ezeknek az elemeknek azonban egymástól függetlennek kell lenniük.

Az elemeket valamely rendszer vagy módszer szerint rendezni kell; egy merevlemez feldolgozatlan, osztályozatlan elemei például nem képeznek ilyen rendszert. A bevezető részben azonban leszögezik, nem szükséges, hogy a tartalmi elemek fizikai tárolása szervezett módon történjék, maga a visszakeresési metódus is biztosíthatja a módszerességet, illetve a szervezettséget.

Az elemekhez való egyedi hozzáférés követelménye a visszanyerés lehetőségét jelenti, következésképpen lennie kell egy keresési algoritmusnak az adathalmaz mellett.

Kabai Eszter szerint az említett megfogalmazás mindössze kontúrozza a műtípust, „*általánosan és igen alacsony szinten jelöli ki az adatbázis fogalmi határait*”.¹² Mivel nincs semmiféle iránymutatás, melyet követni lehetne a gyakorlati alkalmazás során, amikor elengedhetetlen egyfajta szűkítő értelmezés, a következő tételekhez kell tartanunk magunkat:

- ☉ az adatbázis fogalmát a lehető legtágabb értelemben kell érteni;
- ☉ a tartalmi elem elkülöníthető, önálló tulajdonsággal bíró egység, felismerhető entitás;
- ☉ nem kritérium a tartalmi elemek nagy száma;
- ☉ alapvető kritérium a tervszerűség, tehát az esetlegesség az a határ, amely elválasztja az adatbázist az adathalmaztól;
- ☉ a hozzáférés szempontjából a visszanyerés lehetőségének a megléte az alsó határ.

Könyvtári vonatkozású a preambulum 20. pontja, amely bibliográfiai eszközök kapcsolását valósítja meg az adatbázis-joghoz: „*ezen irányelv által biztosított védelem kiterjedhet bizonyos adatbázisok működtetéséhez, illetve tartalmának megismeréséhez szükséges tartalmi elemekre is, így például a tezausztra és mutatórendszerekre (indexáló rendszerekre).*”

Szerzői jogi védelem

Az adatbázisok kétszintű védelem alatt állnak, amelyek egymástól függetlenek: egyrészt szerzői jogi, másrészt sui generis védelem alatt.

Az első, amelyet korábban is biztosított a copyright, egyszerűen annál az oknál fogva, hogy az adatok összeválogatása és elrendezése egy szerző önálló szellemi alkotása, tehát a struktúra egyedisége az adatbázis szerzői jogi védelmének szavatolója. Az eredetiség megállapításához nincs szükség különösebb eligazításra, hiszen a joggyakorlat kidolgozta ennek feltételeit.

A következő jogokat biztosítja az irányelv a szerzői jogilag védett adattárak tulajdonosának:

- többszörözés (részben vagy egészen, időlegesen vagy részlegesen, bármilyen eszközzel és bármilyen formában),

- átalakítás (lefordítás, átdolgozás, elrendezés stb.),
- terjesztés (nyilvános),
- nyilvánossághoz való közvetítés, megjelenítés, előadás.

Az irányelv alkalmazza a hagyományos szerzői jog által érvényesített engedélyhez kötött cselekmények alóli kivételeket.

A copyright valójában nagyon gyér védelmet biztosít az adatbázisoknak. Ha nem sajátítjuk ki a szerkezeti elemeket, az elrendezés elvét, az adatbázis tartalma egészének vagy részének kimásolása nem jelenti a szerzői jog megsértését. Hiszen „*a szerzői jognál (...) közvetlen kapcsolat szükséges a védett alkotás vagy teljesítmény és a védelem jogosultja között. Ez a közvetlen kapcsolat fellelhető kell, hogy legyen a teljes védett tárgy, és annak még védelemre érdemes részlete között is: a leginkább adódó példával élve: a szerző alkotó személyiségét tükröző egyéni, eredeti jelleggel kell, hogy bírjon a mű és annak védelemre érdemes részlete is.*”¹³ Az adat, az információ önmagában azonban nem hordozza magán egyetlen szerző kézjegyét sem.

A sui generis védelem

Ezzel szemben a sui generis védelem közvetlenül vagy közvetetten az adatbázisból származó adatok különböző feltételek alapján meghatározott halmazainak vagy az adatok egészének felhasználására vonatkozik, feltétele pedig az adatbázis létrehozása érdekében végzett ráfordítás mértéke.

Kezdetben mindössze a tisztességtelen verseny elleni speciális szabályként fogták fel, kifejezetten a kereskedelmi céllal és nem korrekt módon folytatott adatkinyerés ellen dolgozták ki. Később újraértelmezték, és elhagyták a korábban leghangsúlyosabb „kereskedelmi cél” megfogalmazást, és „jogosulatlan kinyerésről” beszéltek. Ennek a sajátos jognak a körét horizontálisan is kiterjesztették. Eredetileg biztonsági hálóként képzelték el, melyet a tartalom vonatkozásában alkalmaznak. Végül létrehozták a védelem egy különleges többlet-rétegét, amely hozzákap-

csolható a meglévő szellemi tulajdonjogokhoz, ugyanakkor egészen újszerű, amelyet nem lehet a szerzői jog perspektívájából kezelni.

A legfontosabb és legvitatottabb vetülete a sui generis védelemnek a *jelentős ráfordítás* kérdése. Ennek a befektetésnek minőséginek vagy mennyiséginek kell lennie. Minőségi alatt érthetünk szakmai tapasztalatot, jártasságot, gyakorlottságot, a mennyiségi ráfordítás pedig az anyagi, technikai stb. befektetés.

A preambulum 7. és 40. pontja kimondja, hogy nem csupán az anyagi befektetést, hanem az emberi, műszaki, időbeli, illetőleg energiabeli befektetéseket is ráfordításnak kell tekinteni. Gazdasági szempontból azonban mindegyik kifejezhető anyagilag, ilyen értelemben tehát csak az értelmezésben segít ez a felsorolás. A „jelentős” fogalmát azonban nem pontosították. Kabai Eszter tanulmányában a következőképpen közelíti meg a kérdést: „... a ráfordítás 'jelentőségének' megítélésében az alábbi szempontokat jelölik meg, amelyek alapján elsősorban relatív értelemben kell vizsgálni a ráfordítást:

- ☉ *a ráfordított költségek és azok megtérülésének aránya;*
- ☉ *az adatbázis léptéke, természete, tartalma és az, hogy mely (például gazdasági) ágazatba tartozik.*”¹⁴

A sui generis védelemnek következő kulcspontja a 7. cikk 1. pontjában rögzített, a tartalom megszerzésének, ellenőrzésének, valamint előállításának a kérdése. Megszerzés alatt az adatok, információk, tartalmi elemek válogatását, összegyűjtését kell érteni, míg az ellenőrzés a már meglévő elemek javítását, korszerűsítését jelenti, az előállítás pedig ezeknek a prezentálása, valójában a felhasználók irányába való kommunikáció módját és a tartalom felépítését fedi.

Kabai azt mondja, hogy a „jelentőség” kérdése mellett ez a másik kritérium, ami a védelem jogossága szempontjából döntő. Ezzel kapcsolatban két ingoványos terület adódik: hogyan biztosítható, hogy (1) ne alakuljon ki végérvényes függőség az azonos piacon lévő gazdasági szereplők között, ha az adatbázis mint forma lehetőséget ad az adatok előállítója számára, és hogy

(2) végérvényesen rendelkezése alá vonjon más forrásból esetleg be nem szerezhető adatokat. A sui generis jognak ez a vetülete azért különösen figyelmet érdemlő, mivel éppen a versenyjogi szabályok elégtelensége volt kialakításának egyik indoka.

Ugyanakkor az adatbázis előállítását gyűjtőfogalomként kell értelmezni, a fenti három cselekvés összefoglalásaként. Az adatbázis tartalommal való feltöltése ugyanúgy jelentheti a már meglévő adatok megszerzését, mint azok előállítását, tehát nincs minőségi különbség a kettő között. Ezt a dilemmát nem tárgyalja explicit módon az irányelv, azonban elmondható, hogy a kérdés kulcsfogalma a *befektetés, ráfordítás* célja: ami elsődlegesen nem lehet az adatok előállítására irányuló, ha az adatbázis előállítója igényt tart a sui generis védelemre.

A másik dilemma az ellenőrzés fogalmának körüljárásából adódik. A korszerűség problémája ugyanis egy folyamatos naprakészen tartást jelent, tehát az adatok folyamatos ellenőrzését, rendszeres frissítését. Ez azonban az adatbázisok védelmi idejének kérdését vonja maga után. Hogyan korlátozható a dinamikus adatbázisok védelmi ideje, és szükséges-e egy ilyen határ bevezetése? Azokat az adatbázisokat, melyeknek tartalmát rendszeresen kiegészítik, a benne lévő információkat folyamatosan pontosítják (aktualizálják), a 10. cikk 3. pontja szerint továbbgördülő sui generis védelem illeti meg.

A 7. cikkben használt *jelentős rész fogalma* hasonlóképpen pontatlan, mint a jelentős ráfordítás esetében. A joggyakorlatból kitűnik, hogy a jelentős nem feltétlenül mennyiségi meghatározottságú. Jelentősnek tekinthető az adatbázisnak egy nagyon kis hányada is, ha az fontos információkat tartalmaz az adattár szempontjából. A jelentéktelen rész kinyerése vagy újrahasonosítása akkor törvénybe ütköző, ha ismételt és rendszeresen megtörténik. Ez a kitétel nagyban megnehezíti a könyvtárosok helyzetét, valamint mindazokét, akik „információellátással” foglalkoznak, és rendszeresen böngésznek adatbázisokban, hogy fenntarthatassák az általuk vállalt szolgáltatásokat.

A védelmi idő

Az irányelv mindössze a sui generis védelem kapcsán állapít meg védelmi időt. (A szerzői jogi védelem alatt álló adatbázisokra a szerzői jogban meghatározott védelmi idő az érvényes, tehát a készítő halálától számított 70 év.) A sui generis adatbázis-oltalom a nyilvánosságra hozattaltól, illetve az elkészítéstől számított 15 esztendeig áll fenn. Ha a védelmi idő lejárt előtt bármilyen módon nyilvánosságra hozzák az adatbázist, a védelmi idő ettől az időponttól kezdve újraindul. Azonban gyakorlatilag a legtöbb adatbázis védelmi ideje jóval hosszabb, mivel ha az adatbázis tartalmát jelentősen megváltoztatják, a számítás újra kezdődik.

Az implementáció folyamata néhány európai uniós tagországban¹⁵

A 96/9/EK irányelv kevés gyakorlati útmutatást kínál az implementáció megkönnyítése érdekében. Az elfogadott irányelvvel kapcsolatban azt kellett eldönteni az implementáció során, hogy a szerzői joghoz igazítják-e azt, vagy egy új, speciális jogkört alakítanak-e ki.

Valójában a sui generis jog szerkezetét, úgy tűnik, az úgynevezett katalógus-szabály keltette életre, ott található meg gyökerei, vagyis az Európában egyedülálló, sajátos, hagyományos skandináv jogrendszerben. A szerzői jogi törvény mind az *öt északi államban* – Dániában, Finnországban, Izlandon, Norvégiában és Svédországban – tartalmaz kifejezetten a nemeredeti adatgyűjtemények (összeállítások) védelmére vonatkozó rendelkezéseket. (Értendőek ez alatt a katalógusok, jegyzékek, táblázatok, mutatók stb., feltéve, hogy nagyszámú elemet, tételt tartalmaznak.) Jogi védelmet biztosítottak olyan alkotások létrehozóinak is, melyek az egyéni-eredeti jelleg teljes hiánya miatt szerzői jogi védelemben nem részesülhettek. Ennek következtében az adatbázis irányelv az északi országok számára csak korlátozott következményekkel járt.

Németország 1997. augusztus 1-jén elsőként ültette át a gyakorlatba az adatbázis-irányelvet; valójában a multimédia törvényben kapott helyett egy külön fejezetben, és így illeszkedett a német szerzői jogba. A németek meglehetősen lazán követték az irányelv betűjét. A szerzői jogilag védhető adatbázisokat mintegy „adatbázisműként” definiálták, a gyűjtemények bő osztályaként. Érdekes módon a német törvényhozók visszautasították, hogy szó szerint átvegyék az irányelv eredetiség-követelményét, ehelyett az adatbázisoknak ki kell állniuk a hagyományos, „individuális szellemi alkotás” próbáját. Úgy látszik, a törvénykezés ezt az utóbbi tesztet tartotta az irányelv eredetiség-követelményével ekvivalensnek. Az úgynevezett kis változtatás (*kleine Münze*) hagyományosan szerzői jogi védelemnek örvendett viszonylag rugalmas jogi környezet mellett. Az „átlagon felüliség” (*Überdurchschnittlichkeit*) sokkal szigorúbb kritériuma az átlagosnál magasabb minőségi követelményt állít a művek elé, melyet a Legfelsőbb Bíróság ültetett át a gyakorlatba (elsősorban a szoftverek vonatkozásában, illetőleg az egyéb technikai alapú információs termékekkel összefüggésben). Új fejezetként kapcsolták szerzői jogukhoz a sui generis védelmet, és szomszédos jogként határozták meg a német szerzői jogi rendszerben.

Angliában ugyanebben az évben történt meg az irányelv implementációja a szerzői jog és az adatbázis jogok szabályozása révén, melyet 1997. december 18-án (gyakorlatilag 1998. január 1-jén) fogadott el az ipari és kereskedelmi miniszter. Az adatbázisokat a szerzői művek osztályába tartozónak tekintették. Az eredetiség mértékét az adatbázisok vonatkozásában megemelték. Az irányelv révén bevezetésre kerülő adatbázisok feltételeként szereplő kritériumnak köszönhetően többé nem alkalmazták az adatbázisok vonatkozásában a hagyományos „*skill and labour*” próbát. Ugyanakkor az adatbázisnak nem minősülő gyűjtemények esetében továbbra is fennmaradt ez a gyakorlat. Ennek nyomán Angliában egy összeállítás három típusú védelemben részesülhet: adatbázis-copyright-

ban (szerzői jogi védelem), ’*skill and labour*’-copyrightban, valamint sui generis védelemben. A sui generis védelmet találóan adatbázis-jognak nevezték, és vagyoni jogként határozták meg. Ez nagymértékben megnehezíti az adatokhoz való hozzáférést, hiszen bármilyen információ vagy tényelem adatbázisba kerülése révén a jog ernityője alá kerül.

Eltérően az irányelvtől az angol szabályozás védi az „ártalmatlan törvényszegőket” azokban az esetekben, amikor nem lehetséges az előállító kilétének felderítése, és feltételezhető az adatbázis sui generis védelmi idejének lejárta.

Hollandiában 1998. február 22-én elfogadták azt a törvényjavaslat-tervezetet, amely implementálta az adatbázis-irányelvet. Eme végső formához hosszú út vezetett, mire kialakult az elfogadott szövegváltozat. Érdekes módon az első javaslat a sui generis jogot a versenyjog körébe kívánta helyezni, egy második, pontosabb értelmezés nyomán már eltávolodott ettől a megközelítéstől, s végül a szellemi tulajdonjogok körébe sorolták e sajátos védelmi rendszert.

A hagyományos holland szerzői jogi törvény védelem alá vonta az úgynevezett nem-eredeti műveket, szövegeket, adat-összeállításokat, valamint egyéb információs termékeket, melyek alfanumerikus formát tudtak magukénak, és nem állták ki az eredetiség próbáját. Ez a rendszer, a 18. századi kiadói jog maradványaként, hasonlít az adatbázis irányelv által bevezetésre került sui generis védelemhez, figyelmen kívül hagyva azonban annak ráfordításra vonatkozó kritériumát. A végső változat alapján elmondható, hogy a hagyományos megközelítés nem győzi le az új koncepciót. Az eredetiség megkívánt színvonalának követelményét beépítve a jogrendbe ezentúl nem kerülhetnek szerzői jogi védelem alá a nem-eredeti gyűjtemények. Ebben az értelemben tehát a bírói gyakorlat során nem csökkenhetett az adatbázisok szerzői jogi védelme kritériumának szintje, sőt mi több, szigorúbbá vált annak eldöntésében, hogy mit tekinthetünk a szerző önálló szellemi alkotásának, tehát mit védhet a copyright.

A holland szabályozás kapcsán kell szólnunk

az úgynevezett „spin-off” elméletről. Ennek lényege, hogy azokat az adatbázisokat, melyek más tevékenységek során jönnek létre, azaz amennyiben a jelentős ráfordítás nem az adatbázis létrehozására irányul, ne illesse meg a sui generis védelem. A kérdés tehát az, hogy a ráfordítás közvetlenül az adatbázis létrehozására irányult-e vagy sem.

Ugyancsak a holland joganyagban zárják ki expliciten a védelmi körből az állami finanszírozású adatbázisokat. Ez egyértelműen nem az adatok forrására vonatkozik, tehát kormányzati adatokból létrehozhat adatbázist egy magánvállalat is, amely egyértelműen benn marad a védelmi körben.

A gyakorlat (Esetelemzések)

A konkrét jogi esetekben felszínre kerültek az irányelv hiányosságai: például, hogy majdnem irreleváns az adatbázis fogalmának meghatározása, mivel közel minden „adat-zagyvalék” (Maurer), például egy honlaphoz tartozó oldalak vagy tematizált hirdetések egy folyóiratban eleget tudnak tenni ennek. Másrészt az irányelv nem védi azokat, akik jelentősen befektetnek olyan adatok előállításába, melyek automatikusan adatbázisba rendeződnek, tehát nehezen bizonyítható, hogy a ráfordítás az adattár megvalósítására irányult akkor, amikor egy triviális hiperlink-gyűjtemény rutinszerűen védett. (Például a belga UNMS kontra Belpharma Communication ügyben a felperes egyszerű címlistája adatbázis-védelmet élvezett.)

Az irányelv gyakorlatba ültetésének legmeglepőbb tapasztalata, hogy a keresetek legkevesebb 50%-át a társaságok azon kis hányada (nem több mint 5%) nyújtotta be, amely címtárak, telefonkönyvek, sportesemény listák, mozi műsorok, televízió- és rádióműsorok összeállításával foglalkozik. Ezen tevékenységek tárgyát „szintetikus adatoknak” (Maurer) nevezhetjük.¹⁶ Az irányelv kitételei szerint ez utóbbiak értékesebbek, védettebbek, mint az eredeti adatok.

A következőkben a keresetek során felmerült

problémák, az adatbázisok védelmét biztosító jogok megsértésének módja, az adatbázis irányelv értelmezéséből adódó bírói gyakorlat szerinti csoportosításban mutatok be eseteket.

A spin-off érvényesülése

2004. november 9-én az adatbázis-irányelv értelmezésének kérdésében jelentős döntés született négy ügyben,¹⁷ a bírói ítéletek precedensértékűek, és így iránymutatóak lehetnek hasonló esetekben a nemzeti bíróságok számára.

A négy eset hasonló: mindegyik tárgyát egy-egy sportadatbázis képezte. A legnagyobb és legkomplexebb a négy közül a British Horseracing Board által fenntartott adatbázis volt. Az alperes egy harmadik fél révén, aki hozzáfért a szóban forgó adatbázishoz, kinyerte az információkat saját fogadóirodája működtetéséhez. Az adatmennyiség, amit bármely esetben egyszerre felhasznált, meglehetősen korlátozott volt, tehát nem képezte az adattár jelentős részét. A másik három eset az angol és skót első osztályú labdarúgó-bajnokság mérkőzéseit tartalmazó adatbázist érinti. A Fixtures Marketing Limited keresetet nyújtott be Görögországban, Svédországban és Finnországban, mivel különböző fogadóirodák kinyerték adatbázisa tartalmát, vagyis a mérkőzéslisták részeit tevékenységük fenntartása, azaz a TOTO megszervezése érdekében.

Az Európai Bíróság a jelentős ráfordítás fogalmának vizsgálatánál kijelentette, hogy azokat a ráfordításokat, amelyek az adatok létrehozására irányulnak – ebbe beleértendő az adatok ellenőrzésére fordított befektetés is –, nem lehet figyelembe venni a sui generis védelem megalapozásánál, vagyis teljes mértékben független attól, hogy mekkora, azaz milyen beruházás történt az adatok előállítása, karbantartása érdekében. Vagyis a *spin-off elméletnek megfelelő logikával* jártak el a döntés során.

Az alperesek úgy érveltek, hogy az adatgenerálás érdekében történő ráfordítás, mint amilyen egy mérkőzéslista összeállítása, nem tekinthető egy adatbázis tartalma megszerzésének, illetőleg ez irányú befektetésnek. Az Európai Bíróság

kilátásba helyezte, hogy bármely beruházást, ráfordítást, amely adatok előállítására irányul, teljes egészében figyelmen kívül kell hagyni annak eldöntésekor, hogy az adatbázis előállítója jelentősen fektetett-e be vagy sem a tartalom megszerzésébe, ellenőrzésébe, illetőleg előállításába. A magyar kifejezés ráadásul még félrevezetőbb lehet, hiszen az előállítás valóban jelentheti valaminek a létrehozását. Az eredeti angol nyelvű szövegben *presenting* szerepel.

Hogyan lehet azonban különbséget tenni létrehozás és megszerzés között, ha az adatok létrehozásukat követően azonnal, azaz automatikusan bekerülnek egy adatbázisba, vagyis generálásuk pillanatában egy adatbázis tartalmát képezik? Ebben a kérdésben eltér a főügyész és az Európai Bíróság véleménye. Az előbbi szerint a tárgyalta esetekben történő tevékenység abban az esetben tekinthető megszerzésnek, ha az adatok létrehozása és feldolgozása egyazon időben történik, és a kettő elválaszthatatlan. Az Európai Bíróság szerint azonban le kell számítani azokat a befektetéseket az adatok megszerzése érdekében történő ráfordításokból, amelyek oszthatatlanul összekapcsolódnak létrehozásukkal. Csökken tehát azon tevékenységek köre, melyek sui generis védelem alá vonhatók. Olyan termékek előállítói tehát, mint egy mérkőzéslista, televízió- vagy rádióműsor, nem követelhetnek adatbázis-védelmet.

Az irányelv preambuluma 10–12. pontjában megfogalmazódik, hogy a joganyag bevezetésének célja az adatbázis-ágazatba történő befektetések elősegítése, felgyorsítása volt. Eme ösztönző szándéknak ellentmondana, ha olyan gyűjteményeknek is védelmet biztosítanának, melyek lényegében más gazdasági tevékenységek során automatikusan képződnek.

A négy esetben hozott döntés ellenére az adatok megszerzése és létrehozása közötti különbségtétel mégsem vitán felüli: bizonyos esetekben kérdéses, hogy szétválasztható-e egyáltalán a két cselekvés.

Hollandiában az irányelvet implementáló törvény hatálybalépése után az első döntés az adatbázis jogban az *El Cheapo*-ügyben született.

Közel fél évvel az implementálás után, 2000 szeptemberében a döntés a felperesek javára szólt, vagyis adatbázisnak minősítették a holland ingatlanügynökök szövetségének adattárát, amelyben az eladásra kínált ingatlanokról szóló adatokat gyűjtötték össze. A jelentős rész értelmezésének kérdésében a felhasználók oldaláról közelítettek, s a számukra értékes információt, gyakorlatilag az adatbázis teljes tartalmától függetlenül, jelentős résznek mondták. Néhány hónap múlva azonban a fellebbviteli bíróság a döntést megváltoztatta, az indoklást a spin-off-elméletre alapozva. Kimondta, hogy a gyűjtemény bár adatbázis, mégsem illeti meg sui generis szintű védelem, mert nem bizonyítható a jelentős ráfordítás ténye. A legfelsőbb bíróság azonban úgy rendelkezett, hogy sem az irányelv, sem a holland adatbázistörvény nem támogatja az elméletet. Öt évvel később azonban, az Európai Bíróság a spin-off-teóriát alkalmazva hozta meg döntését a mérkőzéslisták ügyében. Tehát nemhogy a nemzetközi bírói gyakorlat nem, de egy nemzet joggyakorlata sem egységes, az is mutat anomáliákat, különböző jogi szinteken megmutatkozó nézeteltéréseket.

A spin-off érvelés elutasítására példa a holland Wegener et al. kontra Hunter Select ügy. A fellebbezés legfőbb vitapontja az volt, vajon a felperes újságának szombati kiadásában található állásajánlatokat tartalmazó rovata adatbázist képez-e az adatbázis-törvény szerint. A Hunter Select alperesként úgy érvelt, hogy az állásajánlatokat nem rendezték szisztematikusan vagy módszeresen, elemeihez nem lehetett egyedileg hozzáférni, valamint a rovat nem tanúskodott jelentős befektetésről. A bíróság megjegyezte, hogy a felperes napilapja a közelmúltban bevezetett egy indexet, amely típusok szerint külön-külön listázta az álláshirdetéseket. Ezen felül néhány kisebb hirdetést bár nem indexelt, de áttekinthetően megszámozott. A Fellebbviteli Bíróság szerint az indexelés és/vagy számozás az adatok elégséges szisztematikus és/vagy módszeres elrendezését jelenti. Megjegyezték, hogy az adatok szisztematikus és/vagy módszeres rendezettségének követelménye nem vonja

feltétlenül maga után az adatokhoz való gyors és hatékony hozzáférés követelményét.

Tekintettel az egyedi hozzáférés követelményére a bíróság megjegyezte, hogy az adatbázis törvény magyarázó memorandumuma szerint ez azt jelenti, hogy a teljes adatbázis vonatkozásában kötelező érvényű a kereshetőség.

Végül a Hunter Select bevetette a spin-off érvelést, azt állítva, mivel az állásrovat adatbázisként az újságnak nem elsődleges, azaz fő tárgya, annak kialakításába nem fektettek be jelentős mértékben. A bíróság szerint azonban a jelentős beruházást annak fényében kell értékelni, hogy milyen a tartalmak megjelenítése. Egy nem elektronikus adatbázis tartalmának megjelenítése vonatkozhat például a nyomtatott kiadásra. A bíróság szerint a felperes bizonyította, hogy jelentős beruházást hajtott végre a szóban forgó rovat nyomtatott kiadásában. A spin-off érvelt elvetették, mondván, hogy a rovat nem csupán más tevékenység mellékterméke. A bíróság arra a következtetésre jutott, hogy az állásrovatot az újság szombati különkiadásában adatbázisnak kell tekinteni. Tekintve, hogy a Hunter Select jelentős információkat vont ki és/vagy összegzett az adatbázisból, megsértette a Wegener et al. jogait.

Monopóliumok

Davison és Hugenholtz szerint az adatbázisok legnagyobb hiányossága, hogy nélkülözik a kényszer-engedélyezés rendszerét, amely feloldhatná a kizárólagos forrású adatbázisok versenyellenes hatásait, vagyis elejét venné az információs monopóliumok kialakulásának. Az osztrák ADV Firmenbuch vagy az izlandi 124/2002-es eset mutatja, milyen veszélyekkel járhat ez a hiányosság, még akkor is, ha vannak az egyensúly fenntartását célzó próbálkozások, mint például az 'alapvető szolgáltatások' doktrínája.

Az Európai Bíróság a korábban tárgyalt négy esetben hozott döntésével azonban megalapozta a kényszer-engedélyezés jogszabályba foglalásának hiánya ellenére annak gyakorlatát. Korlátozva az adatbázis jog kiterjesztését a már létező

adatok megszerzése révén kialakított gyűjteményekre, gyakorlatilag megtagadta a védelmet a kizárólagos forrású adatokból létrehozott adatbázisoktól, így csökkentve a kényszer-engedélyezés szükségességét.

Az irányelvben rejlő versenyellenes hozzáállás lehetőségét mutatja, hogy nem oldotta meg egyértelműen az információs monopóliumok kérdését. Annak ellenére, hogy az irányelv preambuluma 45–46. pontja kimondja, hogy a védelem nem terjed ki az adatbázisba foglalt adatokra, információkra, nincs olyan fogalmi választóvonal, amely elhatárolná az összegyűjtött, csoportosított, s így védett adatokat az individuális, védelmen kívül eső adatoktól.

Ebben a témában a legnagyobb jelentőséggel és az értelmezés szempontjából irányadó szereppel a Magill-eset bír. Ebben az ügyben az Európai Bíróság erőfölénnyel való visszaélést állapított meg a felhasználók számára megtagadott engedély kapcsán. Televíziós szervezetek nem engedélyezték, hogy egyetlen műsorújságban megjelenjenek azok a műsorfüzeteik, melyek szerzői jogi védelem alatt álltak. Gyakorlatilag kivontak a piacról bizonyos információkat, azaz megakadályozták, hogy más piaci szereplők új terméket hozzanak létre, tudniillik egy az összes műsort közlő újságot. A versenyjogi mércét a Magill-üggyel kapcsolatban alakították ki.

Kabai összefoglalása szerint az erőfölénnyel rendelkező piaci szereplő részéről az engedélyezés megtagadása még nem valósítja meg a piaci helyzettel való visszaélést; ezekben az esetekben meg kell határozni az elsődleges és a másodlagos piacot. (Elsődleges az adott termék piaca, amelyre a jogosult kizárólagos engedélyezési joga alapján monopóliummal rendelkezik; másodlagosnak nevezhető az a piac, amelyre ha egy más gazdasági szereplő be kíván lépni, elengedhetetlennek tűnik az adott termék felhasználása.) Tehát ha a jogosult megtagadja annak lehetőségét, hogy más piaci szereplők belépjenek erre a másodlagos piacra, visszaél uralmi helyzetével, hiszen kiterjeszti az elsődleges piacon lévő szerepét.

A visszaélés azonban csak akkor valósul meg,

ha fennállnak a következők: az engedélyért folyamodó fél olyan terméket kíván létrehozni, amelyre van piaci kereslet, és ilyen termékkel a jogosult nem rendelkezik; a visszautasítást objektív megfontolások nem indokolják; a visszautasítás révén a jogosult kiküszöböli a versenyt a másodlagos piacon.

A jelentős ráfordítás kérdése

Az Európai Bíróság iránymutatásában nem ad egyértelmű választ arra a kérdésre, hogy a ráfordításnak valójában milyen mértékűnek kell lennie, hogy jelentősnek minősüljön, és hogyan lehet ezt megítélni.

A német 7 O 205/02-es ügyben az időtényező volt a jelentőség alapja; az információ több évi gyűjtése miatt tekintették a ráfordítást jelentékenynek. A felperes jogi szövegeket publikált nyomtatásban, CD-ROM-on és online-formában. Néhányat ezek közül engedély nélkül megjelentettek az alperes honlapján. A bíróság úgy döntött, hogy a gyűjtemény adatbázis. A jelentős beruházást a törvények, jogi szövegek több évi összegyűjtése és karbantartása jelentette. Tekintve, hogy az alperes oldalán található szövegekben fellelt nyelvtani hibák zöme megegyezett a felperes honlapján található szövegek hibáival, a bíróság úgy találta, hogy az eredeti adatbázis jelentős részét kinyerték és felhasználták, és ez a *sui generis* elv megsértését jelenti. Mindamellet, hogy a törvényeket, rendeleteket kivették a szerzői jogilag védett „művek” köréből, a bíróság nem alkalmazta ezt a kivételt, tekintettel a felperes *sui generis* adatbázis jogára, illetve az adatbázis irányelv 9. cikkére, amely csak akkor engedi meg a tagállamok számára, hogy döntsenek a szabad hozzáférés mellett, ha az oktatási, tudományos, közbiztonsági, közgazdasági vagy bírósági célt szolgál.

A szintén németországi 49 C 429/99-es eset során megfogalmazódott egy kritérium: annyiban jelentős egy adatbázis létrehozása érdekében történő befektetés, amennyiben érdemes azt az adatbázist kiaknázni, vagyis *amit érdemes lemásolni, azt érdemes védeni*. Ez azonban korántsem

tartható megoldás, hiszen a visszaélésnek meg kell történnie ahhoz, hogy a termék elnyerje a védelmet. Az ügy olyan honlap másolására összpontosít, amely kategóriák szerint rendezett linkeket tartalmaz. A bíróság gyorsan levonta a következtetést, miszerint a linkgyűjtemény elégségesen rendezett volt ahhoz, hogy adatbázist képezzen. A bíróság szerint a direktíva pontjainak megvalósításánál a szubsztancialitást alacsony szinten kellene megvalósítani, és a kis adatbázisokat is ugyanúgy védeni kellene. A vonalat a nagyon egyszerű adatbázisoknál kell meghúzni.

A jelentős rész kinyerése

Az adatbázis irányelv értelmében a jog az adatbázis jelentős részének jogtalan kinyerése, illetve újrafelhasználása ellen védi az előállítót. Hogyan lehetne felbecsülni az adatbázis jelentős részét? A megközelítés lehet kvantitatív vagy kvalitatív alapú, előállító vagy felhasználó szempontú. Az Európai Bíróság a kérdést anyagi vonatkozásúvá tette: az adatbázisnak azon része jelentős, amely jelentős gazdasági értékkel bír. Franciaországban például a Cadremploi kontra Keljob ügyben bár a kimásolt rész a teljes adatmennyiségnek mindössze 12%-át tette ki, úgy ítélték meg, hogy jelentősnek tekinthető, a legértékesebb információkról lévén szó. A Cadremploi egy sor weboldalt tartott fenn, hozzáférést biztosítva egy álláslehetőségeket egybegyűjtő adatbázishoz. A Keljob viszont egy olyan honlapot működtetett, mely ezeket az információkat indexelte és összegezte. A felhasználó itt egy linkre kattintva egy Cadremploi-honlapra érkezett. A bíróság szerint az évi 53 658 ezer frank jelentős mennyiségi befektetésnek számít, az erőfeszítés pedig, amit a Cadremploi az anyag osztályozása, szervezése és a weboldal esztétikai kialakítása érdekében tett, jelentős minőségi beruházást jelent. A kárt 600 000 frankra becsülték, és a további adatletöltést megtiltották. (A döntést a Párizsi Fellebbviteli Bíróság ellenében hozták meg 2001. szeptember 5-én.) Ez viszont a felhasználó oldaláról, azaz a kereslet szempontjából vizsgálja

a kérdést: jelentős az, még ha csekély része is az adatbázisnak, amely értékes a végfelhasználó számára. Ennek a Davison és Hugenholtz szerint hibás megközelítésnek egyenes következménye, hogy az adatbázisjog tulajdonjoggá válik az értékes információk vonatkozásában. Az előállító szempontjából az a rész lesz minőségileg jelentős, amely szignifikáns intellektuális tett eredménye. Kérdés, hogyan kell elbírálni egy olyan adat kivonását például, amelynek megszerzése jelentős ráfordítással járt, de az adatbázisnak mindössze egyetlen eleme?

A mennyiségileg jelentős rész eldöntése viszonylag problémamentes: a másolt és/vagy újrahasznosított adatok tömegét kell mindössze megvizsgálni a teljes tartalom arányában.

A *www.baukompass.at* eset mutatja, hogy születtek bírói döntések, melyek során ugyan megállapították a jelentős rész kinyerésének tényét, mégis adatbázisként ismerték el az új gyűjteményt, tehát létjogosultságot kapott a sui generis védelem. A felperes kiadott egy üzleti címjegyzéket, ún. Arany Oldalakat CD-ROM-on, az alperes pedig honlapot üzemeltetett *www.baukompass.at* címen az építőipar érdeklődésére számítva, melyen egy olyan keresőmotort alkalmazott, amely a CD-ROM-on található adatokat használta. A bíróság szerint az alperes a felperes adatbázisának egy jelentős részét felhasználta (az építőiparra vonatkozó adatokat), így megsértette a felperes adatbázisához fűződő jogait. A bíróság ugyanakkor megjegyezte, hogy az alperes weboldala, beleértve az adatbázisból kivont adatokat, adatbázisnak minősül, így bír az adott jogokkal, mivel jelentős beruházás árán fejlesztették ki. Ilyen bírói döntések ismeretében felmerül a kérdés: elképzelhető-e olyan helyzet, amikor a vélt gazdasági haszon olyan kecsegtető, hogy megéri törvényt szegni?

A rendszeres és módszeres adatkinyerés

A belgiumi Spot (*cinebel.be*) kontra Canal Numédia (*allucine.be*) ügyben az alperes hasonló gazdasági tevékenységet folytatott, mint

a felperes, a hasonló termék előállításához pedig rendszeresen és módszeresen adatokat vont ki a felperes adatbázisából. Mindketten filmszínházakkal kapcsolatos weboldalakat üzemeltettek, beillesztve az adatbázisba a belgiumi mozikkvetítéseit. Az alperes felbontotta a moziműsorok megvásárlásáról szóló szerződést, melyet a felperessel kötött. Azonban az a szerződésbontás után is töltött le adatokat a felperes weboldaláról. A bíróság úgy látta, hogy tekintélyes munka van az anyag heti összegyűjtésében és az adatok feldolgozásában, és fenntartotta, hogy a befektetésnek olyannyira jelentősnek kellett lennie, hogy a szerződésbontás előtt az alperes hajlandó volt fizetni a felperestől kapott információkért. Mindamelllett, hogy az alperes csak egy jelentéktelen részét használta a felperes adatbázisának, rendszeresen és módszeresen tette azt, ismételtén gyűjtötte és feldolgozta az onnan kapott információt. A bíróság értelemszerűen a felperes javára döntött az ügyben.

Záró gondolatok

Az elvi szinten megfogalmazódó jogszabályok kényes pontjai a gyakorlatba ültetés során derülnek ki, és a hasonló esetek elemzése révén oldódnak meg. A kérdés csak az, hol kell az általánosításban meghúzni a határt, hogy a gyakorlat hasznosítható tapasztalat maradjon. Az adatbázisjogi esetek vizsgálata nemcsak a jogszabályok közötti eligazodásban segít, hanem lehetővé teszi, hogy felvázoljuk az adat, az adatbázis, a hozzáférhetőség, azaz használhatóság stb. fogalmának tartalmát, mi több az információs társadalom szerkezetét a ma Európájában. Mindemelllett nyilvánvalóvá válik, hogy teljesen homogén sosem lesz ez a terület, amit végső soron nem is tűztek ki célként a jogalkotók.

Jegyzetek

1. Vö. GYENGE Anikó: Alkotmányossági kérdések a szerzői jogban. = Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle. 108. évf.

2003. 5. sz. = <http://www.hpo.hu/kiadv/ipsz/200310/01-gyenge.html> (2005. 07. 25.)
2. Az irodalmi és művészeti művek védelméről szóló 1886. szeptember 9-i Berni Egyezmény.
  3. Az irodalmi és művészeti művek védelméről szóló Berni Egyezmény módosítása, Párizs. Kihirdetve: 1975. évi 4. törvény.
  4. Az előadóművészek, a hangfelvétel-előállítók és a műsorsugárzó szervezetek védelméről szóló Római Egyezmény.
  5. „A tagállamok szerzői jogi jogszabályainak harmonizációjában az első generáció az információs társadalmat megelőző korszakhoz kötődik, és alapvetően olyan jogszabályokból áll, amelyeket 1991 és 1996 között fogadtak el. Ez [...] kiterjedt a számítógépi programok jogi védelmére, a bérleti és haszonkölcsönzési jogra, valamint a főbb szomszédos jogokra, a műhold útján történő sugárzásra és a vezetékes továbbközvetítésre, a szerzői és szomszédos jogok védelmi idejére, továbbá az adatbázisok jogi védelmére. A szerzői jogi harmonizáció első generációjának hatodik és utolsó kezdeményezése, illetve eredménye a művészek újraeladási (követő) jogáról (az ún. 'droit de suite'-ről) rendelkező irányelv.” REINBOTHE, J.: A szerzői jog perspektívái Európában. = Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle. 107. évf. 1. sz. <http://www.mszh.hu/kiadv/ipsz/200202/tanulmanyok.html> (2005. 07. 10.)
  6. GYENGE Anikó: Alkotmányossági kérdések a szerzői jogban. = Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle. 108. évf. 2003. 5. sz. = <http://www.hpo.hu/kiadv/ipsz/200310/01-gyenge.html> (2005. 07. 25.)
  7. A Feist Publications, Inc. és a Rural Telephone Service Company közötti per (1991) volt az első Amerikában, amelyben kimondták, hogy a copyrightnak a kreatív tevékenység eredményeit kell védenie. (Itt merült fel „az alkotás minimális szintje” /minimum creative effort/ problematikája.) A fehér oldalak listájának rendezettsége mindössze betűrendbe sorolás révén jött létre, ami nem tekinthető kreatív tevékenységnek. Ugyanakkor a döntés során visszautasították azt a hagyományos szemléletet, miszerint az „orcád veritéke” elegendő a szerzői jogi védelemhez. (A „sweat of the brow”-viták 1976 óta folytak az amerikai szerzői jogi ügyekkel kapcsolatban.) Elutasították a szerzői jogi védelmet függetlenül a ráfordított idő-, energia- és költségtényezőktől, tehát valamilyen más megoldást kellett találni. Innen eredeztethető az adatbázisok sui generis védelme. Mindemellett bár sokkal nagyobb publicitást kapott, és ez az eset került be a köztudatba, nem ez volt az első ilyen ügy: Hollandiában is 1991-ben volt az első, az adatbázis védelmét tárgyaló Van Dale kontra Romme per.
  8. Commission staff working paper on the review of the EC legal framework in the field of copyright and related rights; lezárva 2004. október.
  9. Az Európai Bírósághoz benyújtott kérdéseket a Fixtures Marketing Ltd kontra OPAP ügyben a görög bíróság, a Fixtures Marketing Ltd kontra Svenska Spel AB ügyben a svéd bíróság, a Fixtures Marketing Ltd kontra Oy Veikkaus Ab ügyben a finn bíróság, a British Horseracing Board Ltd and Others kontra William Hill Organization Ltd ügyben pedig az angol bíróság tette fel.
  10. European Association of Directory and Database Publishers (Európai Címtár- és Adatbázis-Kiadók Szövetsége)
  11. MAURER, M. S. - HUGENHOLTZ, P. B. - ONSRUD, H. J.: Europe's database experiment. = Science, 26 October 2001. = <http://www.sciencemag.org> (2005. 10. 10.)
  12. Vö. KABAI Eszter: Adatbázis mint a sui generis védelem tárgya. A jogértelmezés lehetőségei. = www.artisjus.hu/opencms/export/download/aszerzoijogroll/adatbazis_jog.pdf (2005. 09.23.)
  13. Uo.
  14. Uo.
  15. Vö. HUGENHOLTZ, P.B.: Implementing the European Database Directive. = www.ivir.nl/publications/hughenoltz/PBH-HCJ-LIB.doc (2005. 10. 22.)
  16. A klasszikus példa egy szintetikus adatra a telefonszám.
  17. Fixtures Marketing Ltd vs. Svenska Spel AB (Svenska), C-338/02; Fixtures Marketing Ltd vs. Organismos Prognostikon Agonon Podosfairou EG (OPAP), C-444/02; Fixtures Marketing Ltd vs. Oy Veikkaus Ab (Oy Veikkaus), C-46/02; British Horseracing Board Ltd and Others vs. William Hill Organization Ltd (BHB döntés), C-203/02

Irodalom

- AMBERG Eszter: A szerzői jog és a digitális szerzői jogkezelés. = Könyvtári Figyelő, 2005. 3. sz., 503–513. p.
- DAVISON, M. J. - HUGENHOLTZ, P.B.: Football fixtures, horse races and spin-offs: the ECJ domesticates the database right. = www.ivir.nl/publications/hughenoltz/EIPR_2005_3_databaseright.pdf (2005. 10. 12.)
- Directive 96/9/EC of the European Parliament and of the Council of 11 March 1996 on the legal protection of databases = <http://europa.eu.int> (2005.09. 16.)

- Az Európai Parlament és a Tanács 96/9/EK irányelve (1996. március 11.) az adatbázisok jogi védelméről. = <http://europa.eu.int>, (2005. 09.16.)
- FALUDI Gábor: Az adattár szerzői jogi védelme. = Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle. 106. évf. 4. sz. = <http://www.hpo.hu/kiadv/ipsz/200108/faludi.html> (2005. 09. 22.)
- GYENGE Anikó: Alkotmányossági kérdések a szerzői jogban. = Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle. 108. évf. 5. sz. = <http://www.hpo.hu/kiadv/ipsz/200310/01-gyenge.html> (2005.07.25)
- HUGENHOLTZ, P.B.: Implementing the European Database Directive. = <http://www.ivir.nl/publications/hughenoltz/PBH-HCJ-LIB.doc> (2005. 10. 22.)
- HUGENHOLTZ, P.B.: The new database right : early case law from Europe. = <http://www.ivir.nl/publications/hughenoltz/fordham2001.html> (2005. 09. 30.)
- HUGENHOLTZ, P.B.: Program schedules, event data and telephone subscriber listings under the database directive. = <http://www.ivir.nl/publications/hughenoltz/spinoffordham.html> (2005. 09.23.)
- KABAI Eszter: Adatbázis mint a sui generis védelem tárgya. A jogértelmezés lehetőségei. = http://www.artisjus.hu/opencms/export/download/aszerzoijogrol/adatbazis_jog.pdf (2005. 09. 23.)
- MEZEI Péter: A szerzői jog története a törvényi szabályozásig (1884:XVI.tc). = <http://jesz.ajk.elte.hu/mezei19.html> (2005. 10. 03.)
- MAURER, M. S.– HUGENHOLTZ, P. B. – ONSRUD, H. J.: Europe's database experiment. In: Science, 26 2001. October = <http://www.sciencemag.org> (2005. 10.10.)
- MUNKÁCSI Péter: 1996 után – aktualitások az adatbázisok nemzetközi szintű védelméről. 1. rész: Az európai tagállamok joggyakorlata. = Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 107. évf. 2002. 4. sz. = <http://www.mszh.hu/kiadv/ipsz/200208/1996.htm> (2005.07. 29.)
- REINBOTHE, J.: A szerzői jog perspektívái Európában. = Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle. 107. évf. 1. sz. = <http://www.mszh.hu/kiadv/ipsz/200202/tanulmanyok.html> (2005. 07. 10.)
- Szerzői jogi törvény / [a kommentárokat írta Ficsor Mihály]. Bp. : Viva Média Holding, 1999.

A Budapesti Corvinus Egyetemen 2010 februárjában konferenciát tartottak a szerzői jog történetéről és a copyright aktuális hazai és nemzetközi kérdéseiről. Az előadók többek között a valóságos és virtuális világ és a szerzői jogi szabályozás kapcsolatáról, a kreatív tartalmak egységes európai digitális piacon való megjelenésének problémáiról, illetve a plagizálás elleni védelem lehetőségeiről szóltak.

Az OSA Archívumban 2010 április 19-e és május 19-e között lehetett megtekinteni a „Kopirájt” című interaktív kiállítást. A kiállítás apropója az volt, hogy éppen 300 évvel ezelőtt, 1710 áprilisában jelent meg Angliában az első szerzői jogi törvény, Anna törvénye (Statute of Anne). A rendezők bemutatták a szerzői jog történetét, ismertették a fejlődését és megvilágították a szomszédos jogok elméletét. A kiállítás hangsúlyossá tette, hogy a szerzői jog lényege a felhasználók és az újrafelhasználók közötti egyensúly, amely napjainkban elbillent a jogtulajdonosok felé. Az alkotói jogok tiszteletben tartása mellett nagy jelentősége van a tájékoztatási oktatási és tudományos munkához való hozzáférés biztosításának is.

(Forrás: Magyar Nemzet, 2010. május 13., ill. az OSA Archívum)

